

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»

Навчально-науковий інститут психології та суспільних наук
Кафедра клінічної психології та психічного здоров'я

Савенкова І.І. Венгер Г.С.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА
ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ**

«ПСИХОЛОГІЯ ЧАСУ В КЛІНІЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ»

**для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності С4 Психологія спеціалізації «Клінічна психологія»**

Одеса – 2026

**Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д.Ушинського»
(Протокол № 10 від 26 лютого 2026 р.)**

Автори:

Савенкова І.І., завідувач кафедри психології та психічного здоров'я Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», доктор психологічних наук, професор.

Венгер Г.С., кандидат психологічних наук, доцент кафедри клінічної психології та психічного здоров'я Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».

Рецензенти:

Карсканова С.В., завідувач кафедри психології Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова., кандидат психологічних наук, доцент.

Мартінова Ю.Ю. доцент кафедри клінічної психології та психічного здоров'я Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», кандидат медичних наук, доцент.

Рекомендовано до друку вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № від лютого 2026 р.).

УДК: 378: 159.97:159.938.3(07)

Савенкова І.І. Венгер Г. С. Методичні рекомендації з дисципліни «Психологія часу в клінічній психології» для здобувачів другого (магістерського) рівня спеціальності С4 «Психологія» за ОПП «Клінічна психологія». – Одеса : Університет Ушинського, 2026. – 28 с.

Методичні рекомендації містять систематизоване викладання навчальної дисципліни, завдання до практичних занять та виконання самостійної роботи здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С4 Психологія; висвітлюють загальні й окремі питання клінічної психології відповідно до нових стандартів навчальної програми.

Подано анотацію дисципліни, вимоги до знань і вмінь здобувачів, набутих у процесі вивчення дисципліни; плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендовану літературу, індивідуальні навчально-дослідні завдання.

ЗМІСТ

Навчально-тематичний план дисципліни.....	4
Вступ.....	6
Анотація навчальної дисципліни.....	7
Опис навчальної дисципліни.....	9
Плани практичних занять та завдання до самостійної роботи	10
Технологічна карта дисципліни.....	15
Самостійна робота.....	18
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	19
Критерії оцінювання.....	20
Засоби діагностування результатів навчання.....	23
Тести для самоперевірки.....	24
Рекомендована література.....	28

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усьо го	у тому числі					усьо го	у тому числі				
		л	п	ла б	ін д	с. р.		л	п	ла б	ін д	с. р.
Змістовий модуль I. Власна одиниця часу індивіда у тривалості, проблема часу і парадоксальна реальність.												
Тема1. Проблема часу і парадоксальна реальність	11	1	2			8	11	1	1			10
Тема2. Власна одиниця часу індивіда у тривалості, що переживається індивідом.	11	1	2			8	11		1			10
Тема 3. Вплив часу на клінічні стани.	11	1	2			8	11					10
Разом за змістовим модулем I	33	3	6			24	33	1	2			30
Змістовий модуль II. Хронопсихологічне прогнозування перебігу психосоматичних захворювань.												
Тема 4.Теоретико-методологічні основи хронопсихологічногпрогнозуванняперебігу психосоматичних захворювань.	11	1	2			8	11	1	1			10
Тема 5.Методичне забезпечення хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань.	11	1	2			8	11					10
Тема 6 .Локалізація симптомів неінфекційних захворювань у типологічних групах.	11	1	2			8	11		1			10
Разом за змістовим модулем II	33	3	6			24	33	1	2			30
Змістовий модуль III. Хронопсихологічний профіль особистості» осіб на психосоматичні порушення та система заходів психологічної реабілітації осіб із особливими потребами.												
Тема 7 Хронопсихологічний профіль особистості осіб на психосоматичні порушення.	11	1	2			8	11	1	1			10
Тема 8. Система заходів психологічної реабілітації осіб із особливими потребами.	9	1	2			6	9					8
Тема 9. Хронопсихологічний профіль особистості» в контексті психосоматичних порушень	11	1	2			8	11		1			10
Тема 10.Ключові аспекти психології часу	13	1	4			8	13	1	2			10
Разом за змістовим модулем III	44	4	1			30	56	2	4			38

			0									
ІНДЗ	10				10		10				10	
Усього годин	120	10	22		10	78	90	4	8		10	108

Методичні рекомендації призначені для студентів спеціальності С4 «Психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти, які навчаються за ОПП «Клінічна психологія», у якості допомоги при підготовці до практичних занять та виконання самостійної роботи з дисципліни «Психологія часу у клінічній психології».

Методичні рекомендації розроблені на підставі Закону України «Про вищу освіту», Положення про організацію освітнього процесу у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», Положення про порядок подання навчально-методичних видань у державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського».

Методичні рекомендації містять рекомендації до виконання практичних занять та самостійної роботи здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С4 053 Психологія; навчально-методичний план дисципліни, анотацію навчальної дисципліни; план практичних занять та завдання до самостійної роботи; технологічну карту дисципліни; індивідуальне навчально-дослідне завдання; критерії оцінювання за різними видами роботи, критерії оцінювання поточного та підсумкового контролю; засоби діагностування результатів навчання; питання до екзамену; тестові завдання для перевірки знань; рекомендовану літературу.

Сподіваємося, що методичні рекомендації допоможуть студентам успішно підготуватися до практичних занять та засвоїти матеріал для самостійного опрацювання.

Мета навчальної дисципліни «Психологія часу в клінічній психології»: надання здобувачам уявлення основ спеціальних знань у галузі клінічної та реабілітаційної психології з позиції психології часу, зі змістом дослідницької та практичної діяльності практичних психологів у відповідності до вимог; ознайомлення з предметом, об'єктом, базовими категоріями, методологією психології часу, завданнями, принципами, формами й методами психологічного впливу на свідомість особистості майбутнього психолога та підготовка майбутніх фахівців до роботи з клієнтами при порушеннях соматичного стану клієнта методом хронометричної проби, хронопсихологічного прогнозування психосоматичного стану клієнта, оцінки психічного стану; поглибленого розуміння порушень психічних процесів при соматичних захворюваннях з позиції суб'єктивного сприйняття часу людиною, прогнозування загострення психосоматичного та психічного розладу з позиції тривалості біологічного циклу життя індивіда.

Сформувати мотивацію щодо використання набутих знань у професійній діяльності клінічного психолога.

Передумови для вивчення дисципліни: для вивчення навчальної дисципліни «Психологія часу в клінічній психології» здобувачі мають опанувати знання з таких навчальних дисциплін, як «Нейроанатомія та психофізіологія вищих психічних функцій», «Патопсихологія та основи психіатрії», «Клінічна психологія».

Дозвіл на використання ІІІ: здобувачам вищої освіти дозволено використання генеративних інструментів штучного інтелекту (ШІ) для виконання письмових робіт, наукових досліджень та інших завдань. Однак робота повинна містити оригінальні висновки, аналіз та критичне осмислення.

Можливість перезарахування результатів навчання, отриманих у неформальній освіті Мета: Ця можливість надається для сприяння індивідуальним освітнім траєкторіям, визнання попереднього досвіду та досягнень здобувачів, а також для оптимізації їхнього навчального навантаження.

Очікувані результати вивчення дисципліни.

знати:

- теоретичні підходи щодо вивчення психології часу у клінічній та реабілітаційній психології;
- основи психології часу у клінічній та реабілітаційній психології;
- методи запобігання та шляхи вивчення психології часу у клінічній та реабілітаційній психології;
- теоретичні основи патопсихології; порушення психічних процесів; особливості порушення пізнавальних, емоційних та вольових процесів при психічних захворюваннях;

уміти:

- аналізувати теоретичні підходи щодо вивчення психології часу у клінічній та реабілітаційній психології;

- порівнювати підходи щодо вивчення психології часу у клінічній та реабілітаційній психології.

Здобувачі, які використовують ІІІ для допомоги у виконанні завдань, зобов'язані:

-у передмові зазначити факт використання ІІІ у роботі.

-пояснити як саме ІІІ допоміг у створенні тексту (генерація ідей, перевірка фактів,

формулювання висновків).

-пояснити, які частини тексту були створені за допомогою ІІІ і в яких аспектах

вносено власні корективи

Процедура визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті Перезарахуванню підлягають лише ті результати навчання (знання, вміння), які відповідають програмним результатам навчання або змісту навчальних тем дисципліни «Психологія часу в клінічній психології».

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати такі компетентності:

Міждисциплінарні зв'язки: «Основи ментального здоров'я та онтогенезу психічного розвитку людини», «Функція та специфіка роботи психолога в клініці», «Нейроанатомія та психофізіологія вищих психічних функцій», «Психодіагностика психічних розладів та їх реабілітація», «Реабілітаційна психологія».

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів —4	Галузь знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини ОПП Клінічна психологія	Статус дисципліни: Вибіркова	
Змістових модулів — 4	Спеціальність С4 Психологія	Рік підготовки:	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання — доповідь		1-й	1-й
Загальна кількість годин - 120		Семестр	
		3-й	3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних — 2 самостійної роботи студента — 4	Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	Лекції	
		10год.	4
		Практичні, семінарські	
		22год.	8
		Лабораторні	
		0год.	0
		Самостійна робота	
		78год.	98
	Індивідуальні завдання:		
	10 год.	10	
	Вид контролю: екзамен		

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Теми практичних занять

№ теми	Назва теми	Кількість годин	
1	<i>Семінар «Проблема часу і парадоксальна реальність»</i> Використання ІІІ в роботі клінічного психолога. Здатність генерувати нові інновації в роботі клінічного психолога, використовувати демонстраційний сучасний матеріал у презентаціях.	2	1
2	<i>Круглий стіл «Власна одиниця часу індивіда у тривалості, що переживається індивідом».</i>	2	1
3	<i>Семінар-практикум «Теоретико-методологічні основи хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань»</i>	2	1
4	<i>Вирішення практичних завдань «Методичне забезпечення хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань»</i>	2	1
5	<i>Семінар «Локалізація симптомів неінфекційних захворювань у типологічних групах»</i>	2	1
6	<i>Тренінг «Індивідуальний хронотип перебігу психосоматичних порушень в онтогенетичній розгортці»</i>	2	1
7	<i>Вирішення практичних завдань «Хронопсихологічний профіль особистості» осіб на психосоматичні порушення»</i>	5	1
8	<i>Семінар-практикум «Система заходів психологічної реабілітації осіб із особливими потребами»</i>	5	1
	Разом	22	8

Практичне заняття 1

Семінар «Проблема часу і парадоксальна реальність»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Предмет, задачі та методи вивчення дисципліни “Психологія часу у клінічній психології”.
2. Історичний нарис розвитку психології часу.
3. Час як об'єкт.
4. Час та психіка.

Обов'язкове практичне завдання:

Робота в малих групах.

1. Дати характеристику методологічних особливостей психосоматики як галузі клінічної психології.
2. Скласти таблицю щодо предмета, завдання та структури порушень психосоматичного генезу; провести диференціацію таких станів.

Результати доповіді на практичному занятті.
Результати доповіді на практичному занятті.

Рекомендова література:

[1], [3], [5], [7], [9], [10], [12].

Практичне заняття 2

Круглий стіл «Власна одиниця часу індивіда у тривалості, що переживається індивідом»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Метод хронометричної проби.
2. Власна одиниця часу у психіки людини.
3. Індивідуальне відношення до часу, що переживається людиною.
4. Особливості часової перспективи в залежності від власної одиниці часу.
5. Узагальнені профілі індивідів в залежності від власної одиниці часу.
6. Власна одиниця часу у біологічних годинниках індивіда.
7. Якість біологічного годинника індивіда та рівень інтелектуального розвитку індивіда.
8. Психогенетичні закономірності відтворення власної одиниці часу.

Обов'язкове практичне завдання:

Робота в малих групах.

1. Скласти таблицю структурних компонентів психологічної єдності людини.
2. Порівняти основні наукові підходи щодо вивчення психосоматичного та соматогенного підходу у психосоматиці.
3. Скласти таблицю складових психосоматичної єдності людини.

Результати доповіді на практичному занятті.

Рекомендова література:

[2], [4], [5], [6], [8], [10], [13].

Практичне заняття 3

Семінар «Теоретико-методологічні основи хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Суть реляційної концепції часу.
2. Суть теорії психосоматичної єдності людини з позиції психології часу.
3. Суть теорії хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань.

Обов'язкове практичне завдання:

Питання для дискусії робота в малих групах:

1. Дати характеристику формам перебігу психосоматичних порушень з позиції психології часу.
2. Порівняти основні психологічні структурні компоненти прояву різних форм психосоматичних розладів з урахуванням тривалості біологічного циклу життя індивіда. Стисло обґрунтуйте свою відповідь.
3. Розробити структурно-логічну схему розвитку психосоматичних порушень у дітей з урахуванням значення власної одиниці часу.
4. Розробити порівняльну таблицю особливостей суб'єктивного сприйняття часу при різних формах психосоматичних порушень.

Результати доповісти на практичному занятті.

Рекомендова література:

[2], [3], [5], [7], [8], [10], [14].

Практичне заняття 4

Семінар «Методичне забезпечення хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Метод хронометричної проби, загальна характеристика.
2. Умови проведення хронометрування.
3. Психодіагностичні критерії хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних порушень.
4. Підрахунок тривалості біологічного циклу життя індивіда.

Обов'язкове практичне завдання:

Питання для дискусії (робота в малих групах)

1. Дати характеристику методу хронометричної проби.
2. Проаналізувати використання методики хронометрування для визначення вродженої схильності індивіда до психосоматичного порушення.
3. Відповідно до закону переживання часу підрахувати тривалість біологічного циклу життя індивіда.
4. Визначити ступінь суб'єктивної виразності болю у типологічних групах безперервного спектру власної одиниці часу.

Результати доповісти на практичному занятті.

Рекомендова література:

[1], [2], [5], [6], [8], [11], [12].

Практичне заняття 5

Семінар «Локалізація симптомів неінфекційних захворювань у типологічних групах»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Локалізація симптомів захворювань серцево-судинної системи у типологічних групах.
2. Локалізація симптомів захворювань шлунково-кишкового тракту у типологічних групах.
3. Локалізація симптомів пульс-монологічних захворювань у типологічних групах.
4. Локалізація нефроурологічних симптомів у типологічних групах.

Обов'язкове практичне завдання:

Питання для дискусії (робота в малих групах):

1. Розробити порівняльну таблицю прояву психосимптоматики психосоматичних розладів у типологічних групах.
2. Розробити критерії психодіагностики соматогенних порушень психіки (скласти порівняльну таблицю) у типологічних групах.

Результати доповісти на практичному занятті.

Рекомендова література:

[1], [2], [5], [6], [8], [11], [12].

Практичне заняття 6
Семінар «Індивідуальний хронотип перебігу психосоматичних порушень в онтогенетичній розгортці»

Форма організації на занятті:

Психодіагностика порушень пізнавальних психічних процесів та розробка відповідних реабілітаційних заходів:

1. Індивідуальний хронотип перебігу кардіологічних порушень в онтогенетичній розгортці.
2. Індивідуальний хронотип перебігу гастроентерологічних порушень в онтогенетичній розгортці.
3. Індивідуальний хронотип перебігу нефроурологічних порушень в онтогенетичній розгортці.

Обов'язкове практичне завдання:

Підготовка психодіагностичного інструментарію та реабілітаційних заходів:

1. Розробити алгоритм хронопсиходіагностичного дослідження осіб із психосоматичними захворюваннями органів серцево-судинної системи та органів дихання.
2. Провести хронопсиходіагностику, обробку та інтерпретацію отриманих результатів дослідження.
3. Розробити напрямки та програму реабілітаційних заходів осіб із психосоматичними порушеннями.
4. Розробити напрямки та програму реабілітаційних заходів осіб із психосоматичними захворюваннями.

Результати доповісти на практичному занятті.

Рекомендова література:

[1], [2], [5], [6], [8], [11], [12].

Практичне заняття 7
Семінар «Хронопсихологічний профіль особистості» осіб на психосоматичні порушення»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Хронопсихологічний профіль особистості осіб із психосоматичними порушеннями органів травлення.
2. Хронопсихологічний профіль особистості осіб із психосоматичними порушеннями органів дихання.
3. Хронопсихологічний профіль особистості осіб із психосоматичними порушеннями органів сечовивідних шляхів.
4. Хронопсихологічний профіль особистості осіб із психосоматичними порушеннями органів серцево-судинної системи.

Результати доповісти на практичному занятті.

Рекомендова література:

[1], [2], [5], [6], [8], [11], [12].

Практичне заняття 8
Семінар «Система заходів психологічної реабілітації осіб із особливими потребами»

Форма організації на занятті:

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Система заходів психологічної реабілітації осіб із психосоматичними захворюваннями органів травлення.
2. Система заходів психологічної реабілітації осіб із психосоматичними захворюваннями органів дихання.
3. Система заходів психологічної реабілітації осіб із психосоматичними захворюваннями органів серцево-судинної системи.
4. Система заходів психологічної реабілітації осіб із психосоматичними захворюваннями органів нефроурологічної системи.

Результати доповісти на практичному занятті.

Рекомендова література:

[1], [2], [5], [6], [8], [11], [12].

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ

Тема	Форма організації на занятті	Обов'язкове практичне завдання	Термін виконання
<i>Семінар</i> «Проблема часу і парадоксальна реальність»	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. У чому полягає сутність проблеми часу? 3. Які основні терміни в психології часу? 4. Яка структура часу? 5. Що забезпечує успішність ефективного часу? 7. У чому полягає сутність диференційованого підходу до розподілу часу? 8. Які напрями сучасних досліджень психології часу?	<i>Завдання</i> 1. Робота в малих групах. Кожна група – прихильник однієї з теорій психології часу.. Потрібно привести якомога більше аргументів на користь «своїх» теорій. 2. Виберіть теорію, яка вам близька. Поміркуйте, як можна втілити її функції у клініці Результати доповісти на практичному занятті.	На прак. занятті
<i>Круглий стіл</i> «Власна одиниця часу індивіда у тривалості, що переживається індивідом».	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Які характеристики одиниці часу індивіда? 2. Чому клінічному психологу необхідні знання про одиницю часу? 3. Які характеристики одиниці часу? 4. Чому психологія часу по різному переживається індивідом?	Робота в малих групах. Кожна група – прихильник однієї теорії психології часу. Підготувати колаж або ресурсну карту для роботи з пацієнтами.	До наступ. прак. заняття
<i>Семінар-практикум</i> «Теоретико-методологічні основи хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань»	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Які теоретико-методологічні основи хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань ? 2. Які психологічні особливості у роботі клінічного психолога стосовно прогнозування перебігу психосоматичних захворювань? 3. Які ймовірні прогнози перебігу психосоматичних захворювань?	<i>Завдання.</i> 1. Для кожного перебігу психосоматичних захворювань розробіть і опишіть п'ять конкретних життєвих ситуацій. 2. Опишіть вибір теоретико-методологічних основ хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань Результати доповісти на практичному занятті.	На прак. занятті
<i>Вирішення практичних завдань</i> «Методичне забезпечення хронопсихологічного пр	<i>Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:</i> 1. Які особливості	<i>Завдання.</i> Опишіть очікувані результати роботи клінічного психолога з	На прак. занятті

огнозування перебігу психосоматичних захворювань»	методичного забезпечення хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань? 2.. Як слід поводитися з пацієнтами, які мають психосоматичні захворювання? 3. У чому буде ефективність роботи клінічного психолога при проблемах пов'язаних з перебігом психосоматичних захворювань?	пацієнтом, який має проблеми перебігу психосоматичних захворювань Результати доповіді на практичному занятті.	
Семінар «Локалізація симптомів неінфекційних захворювань у типологічних групах»	Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком: Яка симптоматика симптомів неінфекційних захворювань у типологічних групах?	Завдання. Розробіть психологічні рекомендації, спрямовані: на покращення симптомів неінфекційних захворювань у типологічних групах . Результати доповіді на практичному занятті	На прак. занятті
Тренінг «Індивідуальний хронотип перебігу психосоматичних порушень в онтогенетичній розгортці»	Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком: 1.Схарактеризуйте структуру індивідуального хронотипу перебігу психосоматичних порушень в онтогенетичній розгортці 2. Схарактеризуйте специфіку порушення перебігу психосоматичних порушень в онтогенетичній розгортці. 3. Які труднощі виникають при порушенні індивідуального хронотипу перебігу психосоматичних порушень в онтогенетичній розгортці?	Завдання. Розробіть рекомендації клінічного психолога щодо покращення перебігу психосоматичних порушень в онтогенетичній розгортці. Результати доповіді на практичному занятті	На прак. занятті
Вирішення практичних завдань «Хронопсихологічний профіль особистості» осіб на психосоматичні порушення»	Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком: 1.Основні порушення хронопсихологічного профілю особистості. 2. Охарактеризуйте психологічні маркери хронопсихологічного профілю особистості осіб на психосоматичні порушення. 3. Особливості психосоматичних порушень	Завдання 1. Аналіз хронопсихологічного профілю особистості» осіб на психосоматичні порушення Проранжуйте психосоматичні порушення. Обговоріть отримані результати в групі.	На прак. занятті

	особистості.		
Семінар-практикум «Система заходів психологічної реабілітації осіб із особливими потребами»	Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком: 1. Яка структура заходів психологічної реабілітації осіб із особливими потребами? 2. Як ефективно спрямувати роботу клінічного психолога з пацієнтами, які мають особливі потреби? 4. Як ефективно підібрати систему заходів психологічної реабілітації особам із особливими потребами ?	Завдання 1.Зазначте систему заходів психологічної реабілітації осіб із особливими потребами 2.Робота в мікрогрупах. Кожна група вибирає систему заходів. Розробіть презентацію про ефективну систему заходів . психологічної реабілітації осіб із особливими потребами. Групи готують презентації власних проєктів.	

Самостійна робота

№ з / п	Назва теми	Кількіс ть годин денна	Кількіс ть годин заочна	Форм и контро лю
1	Укладання термінологічного словника теми: «Проблема часу і парадоксальність реальності»	10	12	групова співбесі да усне опитува ння , перевірк а практич них завдань, екзамен
2	Підготовка тематичної доповіді на тему: «Власна одиниця часу індивіда у тривалості, що переживається індивідом».	10	12	
3	Підготовка мультимедійної презентації на тему: «Теоретико-методологічні основи хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань»	10	12	
4	Укладання термінологічного словника до теми: «Методичне забезпечення хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань»	10	12	
5	Підготовка тематичної доповіді на тему: «Локалізація симптомів неінфекційних захворювань у типологічних групах»	10	12	
6	Укладання термінологічного словника до теми: «Індивідуальний хронотип перебігу психосоматичних порушень в онтогенетичній розгортці»	10	12	
	Підготовка тематичної доповіді на тему: «Хронопсихологічний профіль особистості» осіб на психосоматичні порушення»			
8	Підготовка мультимедійної презентації на тему: «Система заходів психологічної реабілітації осіб із особливими потребами»	8	14	
Разом		78	98	

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (план дослідження)

№ з/п	Тематика	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	«Проблема часу і парадоксальна реальність»		
2	«Власна одиниця часу індивіда у тривалості, що переживається індивідом»		
3	«Теоретико-методологічні основи хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань»		
4	«Методичне забезпечення хронопсихологічного прогнозування перебігу психосоматичних захворювань»		
5	«Локалізація симптомів неінфекційних захворювань у типологічних групах»		
6	«Індивідуальний хронотип перебігу психосоматичних порушень в онтогенетичній розгортці»		
7	«Хронопсихологічний профіль особистості» осіб на психосоматичні порушення»		
8	«Система заходів психологічної реабілітації осіб із особливими потребами»		
	Разом	10	10

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

- копіювання;
- перефразування;
- компіляція;
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання

Критерії оцінювання
Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	Бали	Критерії
Практичні заняття	0	Здобувач не бере участі в практичному занятті, є лише спостерігачем; ніколи не виступає і не задає питання, незацікавлений у вивченні матеріалу; дає неправильну відповідь на запитання, показує незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел.
	1	Здобувач виконує більшість завдань практичних занять і самостійної роботи; в цілому відповідає на поставлені запитання, але не в змозі переконливо аргументувати свої відповіді, помиляється у використанні понятійного апарату.
	2	Знання здобувача є достатньо повними, студент самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконуючи практичні завдання. Виконані завдання у цілому відповідають вимогам, хоча мають незначні огріхи.
	3	Здобувач виконує всі завдання практичних занять і домашньої/самостійної роботи; демонструє глибокі знання, дає повні та детальні відповіді на питання під час усного і письмового опитування; бере активну участь у обговоренні питань, користується додатковою науковою літературою; самостійно опрацьовує першоджерела, щоб виконати додаткові завдання; вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми, теми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; вміє знаходити найбільш адекватні форми розв'язання суперечностей; активно, вміло працює в парі/групі/команді; здатний публічно представити матеріал.
Самостійна робота	0	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	1	Здобувач володіє знаннями, демонструє відповідні результати навчання, використовує їх у нестандартних ситуаціях, але допускає помилки; з похибками виконує та аналізує практичні завдання.
	2	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацією у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без похибок виконує та аналізує практичні завдання.
Індивідуальне навчально-дослідне	0	Завдання не виконано. Не зараховуються роботи, які є плагіатом або передруком з мережі Інтернет.

завдання: розробка плану дослідження (за вибором)	1...3	Завдання виконано формально, без виокремлення практичної, емпіричної частини дослідження плану.
	4...6	Завдання виконано з творчим підходом, містить розділ теоретико-методологічної частини дослідження, програми дослідження, обґрунтування використання психодіагностичного інструментарію.
	7...9	Завдання виконано, але всі розділи плану дослідження не розкрито в повному обсязі. Присутні помилки в розрахунках емпіричної частини дослідження, без достовірності отриманих результатів дослідження.
	10..12	Завдання виконано на належному рівні, але не простежується творчого підходу до написання бізнес-плану. Є огріхи в захисті роботи.
	13..14	Завдання виконано з творчим підходом, містить нешаблонні фрази, розгорнуте, цікаве, відрізняється власними роздумами, висновками, представлено з допомогою внесення до плану методів математичної обробки результатів дослідження, що забезпечує надійність та валідність дослідження.
Письмова робота	0..1	Здобувач не менше ніж на 30% контрольних завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	2	Здобувач не менше ніж на 50% контрольних завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	3	Здобувач на 51% - 70% контрольних завдань надав правильну відповідь – середній рівень знань
	4	Здобувач на 71% - 90% контрольних завдань надав правильну відповідь – достатній рівень знань
	5	Здобувач на 91% - 100% контрольних завдань надав правильну відповідь – високий рівень знань

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 А)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни виконуючи практичні завдання у сфері юридичної психології. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 В)	Здобувач вільно володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, аргументовано висловлює свої думки, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач у сфері юридичної психології, але припускається несуттєвих помилок. При виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.
Добре (74-81 С)	Здобувач добре володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, але припускається помилок які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників. Пояснює основні положення, дає правильні відповіді щодо форм юридичної психології при заданій зміні вихідних параметрів. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу. Виконує завдання із допустимою кількістю грубих помилок. Виявляє базові знання: має загальні уявлення про систему, структуру, функції та інструменти юридичної психології. На задовільному рівні володіє термінологією, може аналізувати, порівнювати і робити висновки, але відповіді мало аргументовані, неповно обґрунтовані висновки, допускає ряд серйозних помилок при узагальненні та інтерпретації основних закономірностей, фактів та явищ, зміст окремих питань викладає частково, непослідовно, відповідь виявляє прогалини у знаннях. Не виявляє творчості у вирішенні навчально-виховних ситуацій, нестандартні ситуації викликають значні труднощі; здебільшого не має власної позиції
Задовільно (60-63 E)	Здобувач опанував навчальний матеріал в мінімально допустимому обсязі, передбачений програмою навчальної дисципліни. Відповіді неточні або мало аргументовані, з порушенням послідовності викладання. При розкритті теоретичних положень припускається серйозних помилок, неточності у розумінні та інтерпретації основних закономірностей. Має практичні навички, достатні для

	виконання завдань на рівні мінімально допустимих вимог. При вирішенні завдань виконує роботу за зразком (практичним коментарем), але не розуміє достатньою мірою мету роботи, не вміє самостійно робити узагальнюючий висновок. Виконує завдання зі значною кількістю грубих помилок.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач недостатньо володіє початковим матеріалом (менше, ніж половина обсягу навчального матеріалу), знання фрагментарні, під час відповіді припускається суттєвих помилок, не може викласти зміст основних положень, не вміє самостійно робити узагальнюючий висновок, необхідні практичні уміння роботи не сформовані, принципові помилки в ході виконання завдань, не може самостійно виконати роботу. Здобувач демонструє недостатній рівень навчальних результатів за заданими стандартами по деяких складових навчальної програми з дисципліни, що свідчить про необхідність їх доопрацювання та повторного складання контрольних заходів.
Незадовільно (0-34 F)	Здобувач не володіє навчальним матеріалом передбачений програмою навчальної дисципліни, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань, не усвідомлює мету вивчення дисципліни, відсутні практичні уміння та навички, не вміє орієнтуватися під час розв'язання практичних завдань, більшість навчальних завдань не виконано. Здобувач демонструє повну відсутність навчальних результатів за заданими стандартами по всіх складових навчальної програми з дисципліни, що свідчить про необхідність повторного вивчення курсу.

Засоби діагностування результатів навчання

Оцінювання: індивідуальне опитування, колективна співбесіда, перевірка виконання практичних завдань, письмове опитування, презентація результатів самостійної роботи, екзамен. Демонстрування результатів навчання: дискусія, усні доповіді, робота в парах, круглий стіл, презентація результатів самостійної роботи.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Змістовий модуль 1. Власна одиниця часу у тривалості, що переживається

1. Засновником закону переживання часу є:
А) Александр;
Б) Цуканов;
В) Сеченов;
Г) Карвасарський.
2. Засновником концепції “специфічного емоційного конфлікту” є:
А) Александр;
Б) Цуканов;
В) Сеченов;
Г) Карвасарський.
3. Хто уперше описав у людини п’ять відчуттів, враховуючи біль?
А) Платон;
Б) Аристотель;
В) Дарвін Е.;
Г) Фрей.
4. Хто уперше висунув гіпотезу про існування у шкірі та слизових оболонках болючих рецепторів:
А) Платон;
Б) Аристотель;
В) Дарвін Е.;
Г) Фрей.
5. Хто є автором теорії інтенсивності:
А) Платон;
Б) Аристотель;
В) Дарвін Е.;
Г) Фрей.
6. Чекання, “страх болю” є примітивною формою емоції страху взагалі згідно вчення:
А) Аствацатурова;
Б) Данієлополу;
В) Анохіна;
Г) Мерскі.
7. В класичній психосоматиці виділяють три групи розладів, окрім:
А) конверсійних розладів;
Б) «органних неврозів»;
В) психосоматичних захворювань у вузькому значенні слова;
Г) вегетозів.
8. Представниками антропологічного напрямку в психосоматиці є:
А) Поллок;
Б) Стоквис;
В) Вітковер;
Г) Вайзеккер.

Змістовий модуль 2. Хронопсихологічне прогнозування перебігу психосоматичних захворювань.

9. Термін «психосоматика» в медицину ввів:
- А) Гіппократ;
 - Б) Райх;
 - В) Хайнрот;
 - Г) Гародден.
10. Засновником кортико-вісцеральної патології, як одного із напрямків психосоматики, є:
- А) Павлов;
 - Б) Анохін;
 - В) Биков;
 - Г) Сімонов.
11. Сучасна біопсихосоціальна модель хвороби розроблена:
- А) Карасу;
 - Б) Екскюлем;
 - В) Енгелем;
 - Г) Любаном-Плоцца.
12. Автором концепції «профіля особистості» в психосоматичній медицині є:
- А) Александер;
 - Б) Вітковер;
 - В) Данбар;
 - Г) Поллак.
13. Поведінковий тип А є «фактором ризику»:
- А) шлунково-кишкових захворювань;
 - Б) злоякісних новоутворень;
 - В) порушення дихальної системи;
 - Г) серцево-судинних захворювань.
14. Конверсійні розлади, які поклали початок психоаналітичному напрямку в психосоматиці, були описані:
- А) Александером;
 - Б) Желліффе;
 - В) Фрейдом;
 - Г) Адлером.
15. Термін «алекситимія» ввів:
- А) Еллікс;
 - Б) Карасу;
 - В) Сифнеос;
 - Г) Розенман.
16. Концепцію «органних неврозів» розробив:
- А) Вітковер;
 - Б) Енгель;
 - В) Френч;
 - Г) Дойч.

Змістовий модуль 3. Психолого-часові індикатори перебігу психосоматичних захворювань

17. Реактивні стани, які проявляються переважно порушенням поведінки, та ведуть до соціально-психологічної дезадаптації, називаються:
- А) патохарактерологічні реакції;
 - Б) характерологічні реакції;
 - В) адиктивні реакції;
 - Г) невротичні реакції.
18. Непатологічні порушення поведінки, які проявляються в певних ситуаціях, не ведуть до дезадаптації особистості та не супроводжуються соматовегетативними порушеннями, називаються:
- А) патохарактерологічні реакції;
 - Б) характерологічні реакції;
 - В) адиктивні реакції;
 - Г) невротичні реакції.
19. Становлення незрілої особистості у дітей та підлітків в патологічному напрямку під впливом хронічних патогенних впливів негативних соціально-психологічних факторів, це:
- А) психопатія;
 - Б) патохарактерологічні реакції;
 - В) психогенне патологічне формування особистості;
 - Г) акцентуація характеру.
20. Патологічний стан, який характеризується дисгармонічністю психічного складу особистості, тотальністю та виразністю розладів, які перешкоджають повноцінній соціальній адаптації суб'єкта, це:
- А) патохарактерологічні реакції;
 - Б) психопатії;
 - В) психогенні патологічні формування особистості;
 - Г) акцентуації характеру.
21. Порушення поведінки, які кваліфікуються на основі правових норм, визначаються як:
- А) саморуйнуюча поведінка;
 - Б) делінквентна поведінка;
 - В) кримінальна поведінка;
 - Г) адиктивна поведінка.
22. Порушення поведінки, яке кваліфікується на основі морально-етичних норм, визначається як:
- А) делінквентна поведінка;
 - Б) кримінальна поведінка;
 - В) компульсивна поведінка;
 - Г) саморуйнуюча поведінка.
23. Форми відхиляючої поведінки, які характеризуються намаганням відійти від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану за допомогою прийому деяких речовин або фіксації на певних видах діяльності, це:
- А) компульсивна поведінка;
 - Б) адиктивна поведінка;
 - В) делінквентна поведінка;

Г) саморуйнуюча поведінка.

Змістовий модуль 4. «Хронопсихологічний профіль особистості» осіб на психосоматичні порушення та система заходів психологічної реабілітації осіб із особливими потребами

24. Тривога – це емоція:

- А) пов'язана з переживанням тривалих неприємностей;
- Б) спрямована на майбутнє, пов'язана з передбаченням можливих невдач;
- В) пов'язана з переживанням попередніх втрат та образ;
- Г) яка супроводжується переживаннями будь-якої негативної події.

25. Для депресивного хворого характерне:

- А) бліде маскоподібне обличчя;
- Б) багата виразна міміка обличчя;
- В) асиметрія у мімічних реакціях;
- Г) міміка скорботи.

26. Прискорена мова частіше характеризує:

- А) депресивного пацієнта;
- Б) хворого з іпохондричними переживаннями;
- В) тривожного пацієнта;
- Г) особу, яка демонструє поведінку симуляції.

27. Голосна мова найчастіше відмічається у:

- А) осіб астено-невротичного рівня;
- Б) хворих з елементами нав'язливості;
- В) хворих з іпохондричними переживаннями;
- Г) пацієнтів в гіпоманіакальному стані.

28. Адаптація пацієнта до умов стаціонару триває приблизно:

- А) близько 5 днів;
- Б) близько 2 тижнів;
- В) перші два дні госпіталізації;
- Г) 15 днів.

29. Поведінка агравації характеризується:

- А) свідомим відображенням симптомів відсутньої хвороби;
- Б) зменшенням симптомів хвороби;
- В) перебільшенням симптомів хвороби;
- Г) неусвідомленням симптомів хвороби.

30. В структурі внутрішньої картини хвороби виокремлюють наступні основні компоненти:

- А) сенситивний та емоційний;
- Б) емоційний та раціональний;
- В) емоційний, раціональний та мотиваційний;
- Г) сенситивний, емоційний, раціональний і мотиваційний.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Savenkova I. The Psychology of Time: *tutorial*. Mykolaiv: Pion, 2020. 240s.
2. Savenkova I. Psychosomatics: *tutorial*. Mykolaiv: Pion, 2020. 180s.
3. Савенкова І.І. Клінічна психологія: навчальний посібник. 3-є видання. Херсон: ООО «Айлант», 2021. 320с.
- 4 Савенкова І.І.Патопсихологія: *навч.-метод. посібник*. 2-е видання. Миколаїв: МНУ, 2020. 220с.

Допоміжна:

- 1.Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Психологія часу у клінічній та реабілітаційній психології» за спеціальністю 053 Психологія (Клінічна та реабілітаційна психологія) / Укл. І.І.Савенкова. Одеса, 2022. 46с.
- 2.Савенкова І.І. Хронометрування як сучасний, надійний та об'єктивний метод психодіагностики: тези // *XI Всеукраїнська науково-практична конференція, приурочена до 30-річчя Незалежності України «Миколаївщина і Північне Причорномор'я: історія та сучасність*. С.120-124. (Миколаїв, 8 вересня 2021р.) (нефахове видання).

Інформаційні ресурси

- 1.Міністерство освіти і науки України: URL : <http://www.mon.gov.ua>
- 2.Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>
- 3.Одеська національна наукова бібліотека : URL : <http://odnb.odessa.ua/>.
- 4.Бібліотека Університету Ушинського : URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>